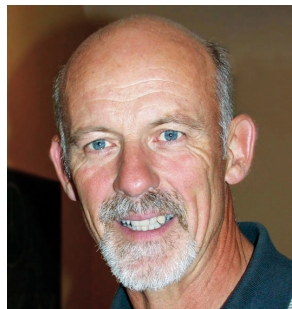

Danske pengesedler dumpet i Østersøen på vej til Christiansø

Englændernes bombardement af København i 1807 blev efterfulgt af en periode på flere år, hvor sejlads i de danske farvande var behæftet med stor risiko for engelske kapringer af skibe, besætninger og last; den livsvigtige samfærdsel mellem Danmark, Norge og Slesvig-Holsten var stærkt generet.

Situationens alvor kom tydeligt til udtryk i en skrivelse fra Finanskollegiet (FC) til Den konglige overordentlige Finans Casse Commission i forbindelse med en forsendelse af nogle kobbermønter fra Kiel til København: *Omendskiöndt Finanz=Collegii ikke veed, at der for Øyeblikket kunde være nogen Risico ved at lade de ved Zahlcassen i Kiel beroende Kobberpenge afsendes hertil med et af de derfra afgaaende Paketskibe, saa troer man dog ikke at kunne tilraade deres Afsendelse paa den Maade, da man vel ikke nu længere kan være sikker paa, naar fientlige Krydsere ville vise sig i Farvandene, men da deres Afsændelse over Land paa den anden Side vilde være meget besværlig for Pakkeposten formedelst deres ikke ringe Vægt og tillige bekostelig, saa formeener man det vil være bedst at lade dem indtil videre blive beroende ved Zahlkassen.*²

Af Frank Pedersen¹

Alle noter bagerst i artiklen, side 13.

Christiansø med søfæstningen.
Akvarel fra starten af 1800-tallet.
Illustration: christiansoe.dk

Halverede pengesedler til Christiansø

Finanskollegiet havde det overordnede ansvar for udstedelse og cirkulation af pengesedler i Danmark, mens ansvaret for transport af pengesedler til søs var tillagt Admiralitets og Commissariats Collegiet (ACC).³

Da der i september 1808 skulle sendes sedler fra København til Christiansø,⁴ opstod der en mindre uoverensstemmelse af forvaltningsmæssig karakter mellem de to departementer. ACC havde planlagt, at sedlerne af sikkerhedsmæssige årsager skulle *overskjæres i tvende Dele, hvoraf den eene halvdeel først oversendes, efter at den anden er kommen lykkelig over.*

Når begge halvdele var modtaget på Christiansø, skulle de samhörørende halvdele klistres sammen med et stykke papir. Det mente FC imidlertid var en dårlig ide, da “banken” ifølge loven var pligtig til at indløse halve sedler til fuld værdi, og man derfor risikerede tab, hvis de halverede sedler havnede i de “forkerte hænder”. Det var desuden forbudt jfr. Forordning af 13. september 1748 at klistre papir på pengesedler, da sedlernes vandmærker derved blev skjult.

ACC svarede, at banken efter deres mening ikke ville lide tab ved at *indløse for fuldt de halve Banco=Sedler, hvorom det kan bringes til Sandsynlighed at Fjenden har bemægtiget sig det andet halve*, og den smule papir, der blev anvendt til at sammenklistre sedlerne, ville ikke sløre vandmærket af betydning. ACC kunne i øvrigt tilføje, at *ved Referatet her i Collegio igaar – af det kongelige Finanz=Collegii Skrivelse, nød vor Fremgangsmaade med Oversendelse af Banco=Sedler til Christiansø hans kongelige Majestæts allerhøyeste Bifald.*⁵ ACC's henvisning til kongens “bifald” var et trumfkort, som FC på ingen måde ville kunne negligere.

Dumping af sedler i nødstilfælde

FC forelagde den 15. oktober 1808 sagen for kongen til afgørelse. Efter indledningsvis at have omtalt ACC's påtænkte fremgangsmåde vedrørende pengesedlernes forsendelse, fortsatte FC: *Da Admiralitets-Collegium tillige anmærker, at dets Fremgangsmaade ved Bank-Sedlers Oversendelse til Christiansø ved Referatet af Finants-Collegii forommeldte Skrivelse havde nydt Deres Majestæts allerhøyeste Bifald, saa troer Finants Collegium, for det ulykkelige Tilfældes skyld, at slike halve Bank-Sedler kom i fiendtlige Hænder, at maatte al-lerunderdanigst forklare Aarsagen, hvorfor en Foranstaltning til*

20 rigsdaler 1808 skatkammerbevis (Sieg 53).⁷ Den seddeltype, der blev dumpet i Østersøen.

Sedlen måler 112 x 200 mm.

at indløse den anden halve Deel af Sedlerne ved den fulde Værdie, ikke kan skee uden at risqvæ Tab for Banken.

At Banken ogsaa indløser halve Sedler, imod hvis Ægthed intet er at erindre, er noget som dagligen finder Sted, og er desuden ved en offentlig Forordning bekjendtgjort, saa at man maae antage, at dette ogsaa er almindeligen bekjendt. – Det er altsaa med megen Grund at formode, at naar slige overskaarne Sedler faldt i Fiendlig Vold, de uden Tvivl igjennem flere Hænder vilde komme til Banken til Indløsning, som er saa meget lettere som deres Omvæxling imod hele Sedler kan skee ved alle Amtstuer i Danmark, og Casserne i Norge. Naar nu Banken havde godtgjort Søe-Etaten den ene halve Deel af Sedlerne mod den fulde Værdie, risqverer den endnu at komme til at indvæxle den anden i fiendlige Hænder faldne halve Deel, naar disse halve Sedler i Overensstemmelse med Forordningen af 13 September 1748 forlanges Ombyttede imod hele, nemlig ved at give en heel Seddel for to halve.

At ophæve denne Forordning, og forbyde halve Sedlers Indløsning, maae Finants Collegium ansee betænkeligt at bringe i Forslag, da dette maatte befrygtes at have en skadelig Indflydelse paa Bank-Sedlernes Credit, og at ophæve saadan Indløsning ved Amtstuerne i Danmark og Casserne i Norge, vilde især i dette

Maleri af bombardementet i 1808 af Arne Skotteborg-Frederiksen (1979).

Maleriet hænger i dag i administratortorboldigen i Hvide Hus.

sidste Rige vanskeliggjøre Bank-Sedlernes Omløb, og ikke heller sikkre Banken for Tab, da man i saa Fald maatte vente at de her, skjøndt maaskee noget langsommere vilde frembydes til Indløsning.

Det kunde derfor være ønskeligt, om saadan Foranstaltning fra det kongelige Admiralitets og Commissariats Collegium Side kunde føyes, at de Bank-Sedler, som herfra sendes til Christiansøe, skjøndt overskaarne, dog tillige bleve forsynede med Synknings-Midler, og Vedkommende, som overføre dem, bleve beordrede til i Nøds-Tilfælde at kaste dem overbord.

FC's indstilling til kongen viser, at departementet til fulde mestrede diplomatiets kunst. Med forslaget om en effektiv nødprocedure forhindrede man unødige tab for banken, og man undgik samtidigt at imødegå kongens "forhånds-bifald". FC måtte dog se gennem fingrene med, at den anbefalede nødprocedure var en overtrædelse af forordningens forbud mod at klistre papir bag på sedlerne, men det undlod man klogelig at omtale i indstillingen til kongen.

Kongens resolution forelå den 8. december 1808: *Vi bifalde allernaadigst, at Bank-Sedler, som afsendes til Christiansøe skjøndt overskaarne tillige skulle forsynes med Forsynkningsmidler for i Nødstilfælde at kastes overbord. Hvilket Vores Finants Collegium saaledes har at meddeele Vores Admiralitets og Commissariats Collegium.*⁶

Dumping af sedler

Den omhandlede nødprocedure kom i anvendelse 1½ år senere, da konstabel Mons Ude den 8. juni 1810 på vej til Christiansø med 9.000 halve 20 rigsdaler-sedler blev forfulgt af en fjendtlig enhed og følte sig nødsaget til at kaste sedlerne over bord. ACC indberettede episoden til FC med ønske om godtgørelse for tabet af sedlerne:

Med Constabel Mons Ude af Fæstningen Christiansøe førende en Baad derfra, kaldet David, blev d: 5te d: M: sendt til bemeldte Fæstnings Commandant 4000 høyre Side Stykker til et lige Antal venstre Side Stykker af overskaarne 20rd Sedler som forhen vare sendte og lykkelig didkomne, og 5000 D[itto] Stykker til et lige Antal venstre Stykker, som endnu ikke herfra ere afsendte. – Denne Pakke Sedler blev bemeldte Baadfører nødsaget d 8de d: M: at synke i Havet formedelst fjendtlig Overfald. –

Da Vi adtraae Bemeldte tilintetgjordte Sedler erstattede med andre, saa sende Vi indesluttet skyldigst:

- a) *det optagne Forhør over bemeldte Mons Ude og hans Mandskab – hvilket sammenholdt med*
- b) *hans Quitting for Pengenes Modtagelse ved Afreisen beviser det anførte Antal, og viser Sedlernes Mærker og Nummere. -*
- c) *de venstre halve Sedler til de 5000rd som endnu ikke herfra vare afsendte.*

Vi udbede altsaa godtgjort igjen 9000rd; men henstille til det Kongelige Finance Collegium om de paa Christiansø værende 4000rd halve 20rd Sedler skal sendes hid, eller der maae forbrændes i Commandantens Overværøelse.⁸

FC svarede ACC, at de 4.000 halve 20 rigsdaler sedler, der tidligere var modtaget på Christiansø, skulle destrueres, og når FC havde modtaget et tilintetgørelsesbevis, ville erstatningen for de i alt 9.000 rigsdaler rutinemæssigt blive anvist.⁹

1. *Der er anvendt kursiveret (skrå) skrift i artiklen, hvor der er ordrette citater fra samtidige kilder.*
2. *Rigsarkivet, Finanskollegiet, Journalsager 1784-1811, j.nr. 885 i 1810, Sagsbehandlers koncept til FC's skrivelse til Den kongelige overordentlige Finans Casse Commission d. 20. marts 1810.*
3. *FC og ACC var departementer direkte underlagt kongen og Gehejmestatsrådet.*
4. *Til aflønning af flere hundrede soldater, der var stationeret på Christiansø under Englandskrigen i begyndelsen af 1800-tallet.*
5. *Rigsarkivet, Finanskollegiet, Journalsager 1784-1811, j.nr. 1845 i 1808, ACC's skrivelse til FC d. 20. sept. 1808.*
6. *Ibid. Ad j.nr. 1845 i 1808, Sagsbehandlers koncept til FC skrivelse til ACC d. 17. dec. 1808.*
7. *Peter Flensborg og Jan Bendix, Siegs seddelkatalog, Danmark 1695-2009, Siegs 2010.*
8. *Ibid. J.nr. 1847 i 1810, ACC skrivelse til FC d. 25. jun. 1810.*
9. *Ibid. Ad j.nr. 1847 i 1810, Sagsbehandlers koncept til FC skrivelse til ACC d. 30. jun. 1810.*

Brevbud afgives på hjemmesiden

numismatik.dk

BEMÆRK:

På DNFs web-auktioner lukkes der for budgivning på auktionsdagen kl. 20.00 (normalt lukkes dagen før kl 18.00).